

**Дотримання прав людини в
діяльності державної
кримінально-виконавчої
служби України і служби
пробації**

Анотація

До 30-річчя Національної академії правових наук України.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ
ЗЛОЧИННОСТІ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

*До 30-річчя Національної
академії правових наук України*

**ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ
В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ
СЛУЖБИ УКРАЇНИ
І СЛУЖБИ ПРОБАЦІЇ**

Науково-практичний посібник

За загальною редакцією доктора юридичних наук,
професора *А. Ф. Степанюка*

Електронне наукове видання

Харків
«Право»
2023

DOI: <https://doi.org/10.31359/9789669985200>

УДК 343.8

Д70

Колектив авторів:

О. В. Гальцова – кандидатка юридичних наук, наукова співробітниця: розд. 4;

О. О. Пащенко – доктор юридичних наук, головний науковий співробітник:
розд. 1;

А. Ф. Степанюк – доктор юридичних наук, професор: розд. 2;

І. С. Яковець – докторка юридичних наук, старша наукова співробітниця: розд. 3

Рецензенти:

Пузирьов Михайло Сергійович – професор кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби, доктор юридичних наук, старший дослідник;

Литвинов Олексій Миколайович – директор Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної (військової) адміністрації, доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України

*Рекомендовано до друку вченою радою
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
(протокол №2 від 24 лютого 2023 р.)*

*Матеріали викладено в авторській редакції з незначною коректурою.
Відповідальність за їхню якість, достовірність, а також відсутність
у них відомостей, що становлять державну таємницю та інформацію
для службового користування, несуть автори.*

ISBN 978-966-998-520-0

© Науково-дослідний інститут вивчення
проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса НАПрН України, 2023

Зміст

Вступ	4
Розділ 1.	
Політика у сфері поведження із засудженими та Європейські пенітенціарні правила	5
Розділ 2.	
Системні проблеми кримінально-виконавчого права	27
2.1. Радянська виправно-трудова парадигма як джерело проблем у кримінально-виконавчому праві України	27
2.2. Планування заходів подолання проблем у сфері виконання покарань	34
2.3. Характеристика сучасних проблем кримінально-виконавчого права з позицій історичного ревізійонізму. Історія запровадження позбавлення волі і сучасні проблеми його виконання	39
2.4. Виконання кримінальних покарань чи поведження із засудженими: динамічні і статичні розбіжності між кримінально-виконавчим правом і міжнародними стандартами.....	43
2.5. Обмеження прав і свобод засуджених: від виконання вироку до виконання покарань	48
Розділ 3.	
Актуальні проблеми вдосконалення і розвитку ефективної служби пробації	54
3.1. Національні реалії впровадження та проблемні аспекти функціонування пробації	54
3.2. Вихідні засади функціонування органів і служб пробації в інших країнах.....	81
3.3. Оцінка ефективності діяльності органів пробації в Україні.....	90
Розділ 4.	
Дотримання вимог законодавства і рекомендацій міжнародних стандартів у діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України	107

Вступ

1. Такі документи, як Національна стратегія у сфері прав людини, Проєкт плану відновлення України, Цілі державної політики та основні завдання Міністерства юстиції України на 2021–2023 р.р. фіксують наявність ряду проблем у сфері виконання покарань та пробації. Для подолання цих проблем сформульовані завдання, визначені їх виконавці, вказані строки досягнення результатів, звертається увага на можливі ризики. При цьому стратегічним напрямком подолання з'ясованих проблем визначено дотримання прав людини і приведення умов тримання засуджених у відповідність до міжнародних стандартів. Дотримання прав людини у поводженні із засудженими є визначальним критерієм для оцінки ефективності діяльності установ виконання покарань і служби пробації.

2. Сформульовані цілі державної політики у сфері виконання покарань, визначені завдання, актуалізація проблеми дотримання прав засуджених обумовлюють необхідність доктринального осмислення процесу виконання-відбування покарань, подальшого розвитку теорії кримінально-виконавчого права, яка є наявністю комплексу ідей, уявлень, аргументів, спрямованих на тлумачення та пояснення існуючих системних проблем. Зроблені у даному науково-практичному посібнику висновки є поєднанням теорії і практики, оскільки підтверджуються практичною діяльністю органів і установ виконання покарань та службою пробації. Разом із тим окремі розділи даної роботи виконують і прогностичні функції, показуючи перспективи розвитку кримінально-виконавчого права у напрямку імплементації міжнародних стандартів стосовно поводження із засудженими.

Розділ 1

Політика у сфері поводження із засудженими та Європейські пенітенціарні правила

Функції держави щодо керівництва зовнішніми і внутрішніми сферами суспільного життя знаходять своє вираження у здійснюваній нею політиці. Одним із її напрямків є правова політика, що визначає ідеологію, основні напрямки законотворчості¹. Переважна частина внутрішньої політики держави реалізується через право, законотворчий процес, винесення політико-правових рішень, втілюється у нормативні форми і спирається на міжнародно-правові принципи. Своєю чергою, правова політика включає систему правових ідей, цілей, принципів і завдань, котрі реалізуються завдяки праву та й у галузі дії права². Важливою складовою внутрішньої політики є боротьба зі злочинністю, що покликана знизити її рівень та забезпечити стан, який відповідає потребам захисту суспільства від злочинів³.

В доктрині майже одноставно визнається, що політика боротьби зі злочинністю має такі напрями (підсистеми): кримінально-правова, кримінально-процесуальна, кримінально-виконавча та кримінологічна (хоча іноді як напрям виділяють ще «криміналістичні заходи»). Так

¹ Тацій В. Я. Проблеми формування правової політики в Україні. *Тацій В. Я. Вибрані статті, виступи, інтерв'ю* / упоряд.: О. В. Петришин, Ю. Г. Барабаш, В. І. Борисов ; відп. за вип. О. В. Петришин. Харків: Право, 2010. С. 514, 515.

² Панов М. І., Герасіна Л. М. Правова політика як універсальний феномен соціального буття. *Панов М. І. Вибрані наукові праці з проблем правознавства* / упоряд.: Н. О. Гуторова, Ю. П. Дзюба ; відп. за вип. Ю. П. Дзюба. Київ: Ін Юре, 2010. С. 76.

³ Борисов В. І. Сучасна політика держави у сфері боротьби зі злочинністю та її кримінально-правовий напрям. *Борисов В. І. Вибрані праці* / уклад.: В. В. Базелюк, С. В. Гізімчук, Л. М. Демидова та ін. ; відп. за вип. М. В. Шепітько. Харків: Право, 2018. С. 377.

само не викликає суперечностей той факт, що центральне місце серед цих напрямів належить кримінально-правовому напрямку, який, за влучним спостереженням В. І. Борисова, є системоутворюючим елементом політики держави у сфері боротьби зі злочинністю¹.

Тому кримінально-процесуальна, кримінально-виконавча та кримінологічна політики (або напрями політики у сфері боротьби зі злочинністю) виконують по відношенню до кримінально-правового напрямку акцесорну роль. Зокрема, кримінально-виконавча політика мусить, головним чином, зосередитися на визначенні порядку виконання (відбування) покарань, визначених кримінальним законодавством, яке формується передусім під впливом кримінально-правової політики (є результатом її втілення)².

Тут буде доречним згадати про співвідношення кримінального права із кримінально-виконавчим. Навіть назва останнього орієнтує на те, що воно покликане щось «виконувати». Як зазначає В. Я. Тацій, кримінально-виконавче право становить сукупність юридичних норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі виконання покарань, призначених вироком суду³. На думку А. Ф. Степанюка, основним напрямом діяльності органів та установ виконання покарань слід вважати кримінально-виконавчу діяльність, спрямовану на реалізацію кари як одну з цілей покарання, визначених у ст. 50 КК України⁴.

¹ Борисов В. І. Кримінально-правова політика та питання соціальної обумовленості закону про кримінальну відповідальність. *Борисов В. І. Вибрані праці*. С. 442.

² Пашенко О. Щодо місця кримінально-виконавчої політики серед заходів боротьби зі злочинністю. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези V Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Хмельницький, 25 лютого 2022 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2022. С. 306.

³ Тацій В. Я. Кримінальне право: поняття, джерела, завдання, функції, принципи та система. Наука кримінального права. *Кримінальне право України. Загальна частина*: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, О. О. Володіна та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. Розд. 1. С. 24, 25.

⁴ Степанюк А. Х. Поняття кримінально-виконавчого права. *Кримінально-виконавче право*: підручник / К. А. Автухов, І. Г. Богатирьов, О. В. Гальцова та ін. ; за заг. ред. Б. М. Головкина, А. Х. Степанюка. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2019. Розд. 1. С. 12.

Вочевидь, усі норми, що регулюють умови та порядок застосування кримінальних покарань, вимагають організаційних та матеріальних ресурсів, необхідних для виконання покарання. Йдеться про створення спеціальних органів (органів з питань виконання покарань та пробації, колоній, центрів по реабілітації тих, хто відбув покарання тощо), на утримання яких необхідно здійснювати фінансування у належному обсязі. Це, своєю чергою, зумовлює наявність інтелектуальних ресурсів – фахівців, які будуть в змозі належним чином виконати постановлений судом вирок. Підготовка таких фахівців потребує організації спеціальних установ для їх навчання (тобто організаційних ресурсів) на здійснення чого держава повинна також витратити певні кошти (матеріальні ресурси). Виділення ресурсів зазначених видів є необхідним для здійснення кримінально-виконавчої політики нашої держави.

Для втілення в життя положень норми, передбаченої ч. 3 ст. 83 КК (яка встановлює, що нагляд за звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей віком до трьох років, здійснюється уповноваженим органом з питань пробації за місцем проживання) обов'язковою передумовою є наявність органів пробації, а отже, і ресурсів для їх організації та утримання.

Окремо слід приділити увагу положенням ст. 76 КК (обов'язки, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням). Для нагляду за виконанням зазначених обов'язків необхідним є наявність уповноваженого органу з питань пробації за місцем проживання, роботи або навчання засудженого, а якщо звільненою у такий спосіб особою є військовослужбовець – нагляд за його поведінкою здійснює командир військової частини. І якщо цільовим призначенням уповноваженого органу з питань пробації є саме здійснення нагляду, то командир військової частини зобов'язаний займатися у першу чергу далеко не цим. У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням підлеглого йому військовослужбовця він повинен особисто здійснювати контроль за його поведінкою або доручити безпосереднє здійснення відповідного контролю іншим своїм підлеглим на виконання чого він сам або вони витратять службовий час. Тобто в такому випадку

йдеться про організаційні ресурси такого виду, про який раніше ще не йшлося.

Як бачимо, кримінально-виконавче право виконує похідну роль щодо права кримінального, а тому є підстави стверджувати, що і кримінально-виконавча політика є похідною від кримінально-правової політики. При цьому, однак, не варто забувати, що названі політики є складовими єдиної державної політики у сфері боротьби зі злочинністю¹.

Як справедливо зауважує Ю. В. Кернякевич-Танасійчук, у системі політики у сфері боротьби зі злочинністю на окрему наукову увагу заслуговує кримінально-виконавча політика як окрема її складова, яка, перебуваючи у тісному взаємозв'язку з її іншими елементами, виступає «активним учасником» процесу взаємодії, що в кінцевому результаті забезпечує ефективну реалізацію політики у сфері боротьби зі злочинністю².

Слід зауважити, що до визначення змісту поняття кримінально-виконавчої політики серед науковців існують різні точки зору. Більше того, ця складова політики у сфері боротьби зі злочинністю в доктрині кримінально-виконавчого права іменується не однаково. Окрім наведеного, використовується, зокрема, термін «політика у сфері виконання кримінальних покарань» (а у зв'язку із законодавчими новелам останнього часу до цього ще додають «та пробації»). Тому підлягає з'ясуванню питання щодо того, який із уживаних у науці термінів більш вдало віддзеркалює сутність досліджуваного поняття.

Більшість учених підходить до визначення кримінально-виконавчої політики неоднаково. З точки зору М. Ю. Кутєпова – це напрям правової політики держави у сфері протидії злочинності, що полягає у цілеспрямованій, узгодженій діяльності держави та суспільства у сфері формування стратегічних і тактичних завдань діяльності органів та установ виконання покарань, практичної реалізації цих завдань з метою оптимізації процесів виконання / відбування пока-

¹ Пашенко О. Щодо місця кримінально-виконавчої політики серед заходів боротьби зі злочинністю. С. 308.

² Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. С. 9.

рань, застосування засобів виправного впливу на засуджених¹. Є. І. Огородник визначає її як напрям правової політики держави у сфері протидії злочинності, що розробляє стратегію і тактику, формулює основні завдання, принципи, напрями і цілі виконання кримінальних покарань, виробляє засоби досягнення виправлення та ресоціалізації осіб, що відбувають покарання². О. О. Шкута пише, що це визначення основних напрямів, форм, методів і засобів правотворчої та правозастосовної діяльності відповідних державних органів, громадських інститутів та окремих громадян у сфері виконання покарань і пробації та реалізації заходів соціальної адаптації осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк³. В. Ф. Пузирний пише, що кримінально-виконавча (пенітенціарна) політика – це частина державної політики з протидії злочинності, яка реалізується за допомогою механізмів державного управління, поєднує його форми і методи з принципами, ідеями, доктринальними положеннями, цілями, завданням у сфері виконання та відбування кримінальних покарань⁴. І. І. Митрофанов вказує, що в державній політиці у сфері виконання покарань визначаються керівні положення, ідеї, принципи, завдання, функції, об'єкти, суб'єкти і т.д., що відображають її загальну спрямованість і найістотніші риси⁵. Більш розгорнуте визначення дає В. Г. Хашев – це комплекс заходів державного, громадського, приватного та іншого характеру, спрямованих на виконання та відбування кримінальних пока-

¹ Кутєпов М. Ю. Кримінологічні засади формування кримінально-виконавчої політики України на сучасному етапі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2015. С. 7.

² Огородник Є. І. Механізм реалізації кримінально-виконавчої політики України та її реформування на сучасному етапі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2017. С. 6.

³ Шкута О. О. Теоретико-прикладні засади функціонування кримінально-виконавчої системи України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Ірпінь, 2018. С. 18.

⁴ Пузирний В. Ф. Концептуальні засади адміністративної діяльності органів та установ Державної пенітенціарної служби України: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2015. С. 33.

⁵ Митрофанов І. І. Вчення про механізм реалізації кримінальної відповідальності: монографія. Кременчук: Видавець ПП Щербатих О. В., 2012. С. 237.

рань, створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами, з метою захисту інтересів особи, суспільства і держави. Як бачимо, правник ширше (ніж зазначені вище науковці) підходить до визначення суб'єктів відповідних заходів, включаючи до них не лише державу¹.

Також досліджуване поняття визначається як напрям діяльності державних і громадських органів у галузі виконання кримінальних покарань².

Тому на основі наявних у науці кримінально-виконавчого права підходів слід дослідити, який із уживаних в доктрині кримінально-виконавчого права термінів точніше віддзеркалює зміст досліджуваного поняття.

Іноді зазначається, що термін «кримінально-виконавча політика» є більш вдалим, оскільки: 1) в національній системі права України існує галузь кримінально-виконавче право та 2) основний спеціальний нормативно-правовий акт має відповідну назву – кримінально-виконавчий кодекс – який є не лише регулятором кримінально-виконавчих відносин, а й наслідком кримінально-виконавчої політики³. З цього приводу вважаємо за необхідне зауважити, що назва галузі права може змінюватися (раніше, наприклад, було виправно-трудова право), так само як і назва «основного спеціального нормативно-правового акта». Крім того, слід зважати і на співвідношення системи права і системи законодавства. Перша завжди є соціально обумовленою і має об'єктивний характер, друга – не обов'язково, оскільки формується вольовим рішенням суб'єкта законотворення, яке завжди

¹ Хашев В. Г. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Кримінально-виконавче право». Дніпро: Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 4. https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/kvp_23_15.1.pdf (дата звернення: 16.05.2022).

² Кримінально-виконавче право України (Загальна та Особлива частини): навч. посібник / О. М. Джужа, С. Я. Фаренюк, В. О. Корчинський та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ: Юрінком Інтер, 2002. С. 8; Назимко Є. С., Данілевський А. О., Данілевська Ю. О., Гранкіна В. І. Кримінально-виконавче право України: навч. посібник ; за заг. ред. Є. С. Назимка. Київ: Дакор, 2020. С. 11.

³ Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України. С. 21.

є суб'єктивним, може бути непослідовним, помилковим. На цій підставі вважаємо, що назва нормативно-правового акта не може служити орієнтиром при вирішенні відповідного питання. Що ж стосується назви галузі права, то вона теж є похідною від політики, оскільки «закріплює у своїх нормах основні положення політики держави у сфері кримінальних покарань»¹. Також відзначаємо, що «кримінально-виконавча політика» не є нормативно-визначеним терміном, це лише доктринально виділений напрям політики в сфері боротьби зі злочинністю, про подолання (зниження, зменшення рівня) йдеться в цілій низці нормативно-правових актів. Тобто назву відповідного напрямку політики формує доктрина кримінально-виконавчого права або законодавець. При цьому останній робить це не прямо, а під час (попутно, в процесі) вирішення зовсім інших, як правило, більш локальних завдань. З іншого боку, якщо вести мову про напрямки політики у сфері боротьби зі злочинністю, то виділення поряд з кримінально-правовим, кримінально-процесуальним, кримінологічним напрямками такого напрямку як «у сфері виконання кримінальних покарань» впадає в око. Така назва відверто «випадає» із загального ряду. Тому, зважаючи на те, що досліджувана політика не є ізольованим штучним утворенням, а виступає як напрям (складова, елемент) політики держави у сфері боротьби зі злочинністю, видається більш послідовним іменувати її кримінально-виконавчою політикою, а не політикою у сфері виконання кримінальних покарань. Водночас наведене спостереження не носить принципового характеру, оскільки (при бажанні) можна вести мову про «політику в сфері кримінального права», «політику в сфері кримінального процесу», «політику в сфері кримінології». За такого підходу «політика у сфері виконання кримінальних покарань» не буде вже «випадати» із загального ряду.

До такого ж висновку призводять, зокрема, і аналіз міркувань Ю. В. Бауліна з приводу того, що кримінальна відповідальність не може бути нічим іншим як обмеженням прав і свобод правопорушника. Вид і міра таких обмежень, за спостереженням науковця, мають бути визначені законодавцем (законодавчий аспект кримінальної від-

¹ Степанюк А. Х. Поняття кримінально-виконавчого права. С. 11.

повідальності), призначені судом (судовий аспект) і здійснені спеціальними органами виконавчої влади (виконавчий аспект)¹. Останній, вказує правник, має дві сторони: з одного боку – це діяльність спеціальних органів виконавчої влади по виконанню обвинувального вироку суду, з іншого – це претерпіння цією особою обмеження тих її прав і свобод, які індивідуалізовані судом². Це явище дослідник називає ще «реальною кримінальною відповідальністю», яка здійснюється на підставі норм кримінально-виконавчого права³. Як бачимо, виконавчий аспект віддзеркалюється лише в першій із виділених Ю. В. Бауліним «сторін», тоді як другий «бік» пов’язується вже не з «виконанням» кримінального покарання, а з його відбуванням засудженою за вчинення кримінального правопорушення особою. Це є цілком логічним, зважаючи на притаманний кримінально-виконавчому праву імперативний метод. Тим паче, що особа не може «виконувати» обвинувальний вирок стосовно самої себе. Таким чином нас може цікавити лише перший із виділених «боків», а він (так само як і згадана правознавцем «реальна кримінальна відповідальність») пов’язаний саме із *виконанням* кримінального покарання⁴.

Наприкінці розгляду термінологічного аспекта проблеми вважаємо за необхідне зазначити, що в одній із найновітніших публікацій (2021 р.) А. Ф. Степанюк дійшов висновку, що режим у колоніях – це не режим виконання і відбування покарання, а режим *поводження із засудженими*, що відповідатиме Європейським в’язничним правилам і Мінімальним стандартним правилам ООН стосовно поводження з в’язнями (Правилам Нельсона Манделі)⁵. Таке вирішення пи-

¹ Баулін Ю. В. Кримінальна відповідальність: сутність, зміст та правова форма. Баулін Ю. В. *Вибрані праці* / уклад. та відп.: ред. Ю. А. Пономаренко, О. В. Харитонова. Харків: Право, 2013. С. С. 669.

² Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. Київ: Атіка, 2004. С. 29.

³ Баулін Ю. В. Кримінальна відповідальність: сутність, зміст та правова форма. С. 672.

⁴ Пащенко О. О. «Кримінально-виконавча політика» чи «політика у сфері виконання кримінальних покарань»: підходи до визначення поняття. *Право та державне управління*. 2022. № 1. С. 133.

⁵ Степанюк А. Ф. Режим – це не «порядок виконання і відбування покарання», а програма соціальної допомоги при поводженні з ув’язненими. *Теоретичні питання*

тання свідчить, що є підстави іменувати відповідний напрям політики у сфері боротьби зі злочинністю не «кримінально-виконавча політика», і навіть, не «політика у сфері виконання покарань», а «політика у сфері поведження із засудженими»¹.

В літературі існує точка зору, згідно з якою кримінально-виконавча політика є завершальною ланкою та кінцевим етапом у системі політики у сфері боротьби зі злочинністю². Вважаємо, що з таким твердженням через його механістичний характер погодитися беззастережно не можна. Виходить, що спочатку (до здійснення конкретним суб'єктом кримінального правопорушення) здійснюється кримінологічна (профілактична) політика, потім (з моменту вчинення кримінального правопорушення) наступним етапом стає кримінально-правова, одночасно з нею (або, принаймні, з моменту виявлення кримінального правопорушення) – кримінально-процесуальна, а після них хронологічно йде кримінально-виконавча. Вважаємо, що після виконання покарання продовжує здійснюватися профілактична політика і це (вже виконане) покарання є водночас і засобом профілактики вчинення нових кримінальних правопорушень як особою, щодо якої воно було виконане, так й іншими особами, у тому числі під час воєнного стану. Тому не можна стверджувати, що політика в сфері боротьби зі злочинністю на цьому завершується, і, як своєрідне Колесо Сансари, починає здійснюватися знову, починаючи є кримінологічної політики. Тобто та сама особа, зокрема, продовжує бути «адресатом» кримінологічної політики вже після виконання щодо неї кримінального покарання, а через це називати кримінально-виконавчу політику «завершальною ланкою та кінцевим етапом у системі політики у сфері боротьби зі злочинністю», з нашої точки зору, є не зовсім послідовним.

ня удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України та практики його застосування: монографія / К. А. Автухов, О. В. Гальцова, М. Ю. Кутепов та ін. ; за заг. ред. А. Ф. Степанюка. Харків: Право, 2021. Розд. 1, § 4. С. 83, 84.

¹ Пащенко О. Щодо режиму поведження із засудженими в умовах воєнного стану. *Діяльність державних органів в умовах воєнного стану: збірн. матеріалів міжнар. наук.-практ. онлайн-семінару (Кривий Ріг, 29 квіт. 2022 р.)*. Кривий Ріг: Донецьк. держ. ун-т внутр. справ, 2022. С. 354.

² Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України. С. 17.

Зазначене стимулювання утримання особи від учинення нею нових кримінальних правопорушень відбувається за допомогою широкого спектру соціальних засобів, одним із видів яких є правові. Останні, своєю чергою, включають у себе кримінальний закон, який у літературі цілком справедливо іменують «останнім аргументом». Звичайно, краще б спрацьовували інші засоби, і в переважній більшості випадків так і відбувається, але в суспільстві завжди були, є, і будуть «нестійкі члени», життєва позиція яких в принципі допускає можливість учинення кримінальних правопорушень, але вони утримуються від цього зважаючи на потенційну кримінальну відповідальність як наслідок такої поведінки¹.

Іноді відзначається, що кримінально-виконавча (пенітенціарна) політика – це частина державної політики з протидії злочинності, яка реалізується за допомогою механізмів державного управління, поєднує його форми і методи з принципами, ідеями, доктринальними положеннями, цілями, завданням у сфері виконання та відбування кримінальних покарань². Як бачимо, у цьому визначенні поєднується наголос на реалізації цієї політики «за допомогою механізмів державного управління» та «поєднанні його форм і методів з принципами ... завданням у сфері виконання та відбування кримінальних покарань». Що стосується першого із відзначених аспектів, то будь-яка частина державної політики реалізується «за допомогою механізмів державного управління». Те саме можна стверджувати і щодо «політики протидії злочинності», яку згадує правник. Якось інакше реалізувати (втілювати у життя) державну політику (в будь-якій сфері) не є результативним. Більш того, без названих механізмів така «політика» взагалі не є державною. Тобто перша сформульована науковцем посилка виглядає зайвою. Цікавішою для аналізу є друга із наведених посилок, яка своєю чергою, утворюється за допомогою двох

¹ Пащенко О. О. Щодо місця кримінально-виконавчої політики у стимулюванні позитивної соціально-активної поведінки особи засобами кримінального закону в умовах воєнного стану. *Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні* : матеріали міжнар. наук. конф. (Харків, 5 трав. 2022 р.) / упоряд. та заг. ред.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко. Харків : Право, 2022. С. 99.

² Пузирний В. Ф. Концептуальні засади адміністративної діяльності органів та установ Державної пенітенціарної служби України. С. 33.

[Перейти на сайт →](#)